

DOI: 10.5613/rzs.47.2.5

Samuel C. Heilman

Who Will Lead Us? The Story of Five Hasidic Dynasties in America

Oakland: University of California Press, 2017, 336 str.

Samuel Heilman jedan je od vodećih svjetskih sociologa ortodoksnog judaizma, profesor židovskih studija na City University of New York te autor jedanaest knjiga o ortodoksnim židovskim zajednicama. Njegova nova, dvanaesta, knjiga *Who Will Lead Us? The Story of Five Hasidic Dynasties in America* detaljna je analiza obrazaca i procesa, promjena i izazova s kojima se suočavaju suvremene hasidske zajednice u New Yorku pri odabiru nove generacije rabina koji ih trebaju voditi.

Knjiga se sastoji od popisa ilustracija, uvodnog dijela (prologa), šest poglavlja, završnoga dijela, bilješki i kazala. Heilmanova analiza pet hasidskih zajednica koje traže svoga novog vođu obuhvaća dvije sekte u kojima nema dovoljno pretendenata na »tron« (Munkač te Boyan i Kopyczynitz), dvije u kojima je previše potencijalnih nasljednika (Bobov i Satmar) te jednu (Chabad Lubavitch) u kojoj hasidi odbijaju prihvatići ijednog nasljednika, tvrdeći da njihov *rebe* zapravo nikada nije ni umro. Svaka od tih priča narativ

je o kontinuitetu i transformaciji skupine koja traži permanentnost u modernom, naizgled negostoljubivom svijetu te istodobno kronika o borbama za moć i hasidskim potragama za karizmom i vodstvom.

Srce hasidizma je ustanova rebea. Bez nje nema hasida. Na početku valja pojasniti razliku između pojmova *rebe* i *rabin* (*rabi*, *rov* ili *rav*) u hasidizmu. Funkcija je rabina odgovarati na pitanja koja se odnose na *halahu* (židovski zakon). Rebe je duhovni i vjerski vođa zajednice, ali i mentor. Savjeti koje rebe daje i njegova gledišta prihvaćeni su ne samo u vjerskoj domeni, nego i u političkim i društvenim sferama. Među hasidima rebe se naziva *Admor*, što je skraćenica od hebrejskog *Adoneinu Moreinu V'Rabeinu* – »naš gospodar, naš učitelj, naš rebe«. Svaka hasidska skupina (u Sjedinjenim Američkim Državama ih ima više od trideset) svojeg vođu naziva rebe. Rebe je, prema vjerovanju, posrednik između svojih sljedbenika i nebeskih sila, sposoban dijeliti blagoslove i prenositi božju volju. Poput oca, on savjetuje haside i u najintimnijim sferama njihova života. Smatra se da je rebe sposoban obavljati te dužnosti samo ako je u stanju nositi to teško breme i duhovnu odgovornost te ako njegovi sljedbenici vjeruju da posjeduje karizmu. Kad se životni vijek rebea privodi kraju, hasidi trebaju nasljednika. Odabir nasljednika nije uvijek bio jednostavan. Tijekom po-

vijesti, ali i u suvremeno doba, izbor nasljednika bio je ispunjen dramom i složenošću. Heilmanova knjiga detaljno opisuje slučajeve borbi i previranja koja su se odigravala pri odabiru nasljednika u suvremenim hasidskim zajednicama u Americi.

U prvome poglavlju autor razlaže širenje hasidizma i okolnosti koje su dovele do institucionalizacije funkcije rebea. Hasidizam je duhovni preporod koji je nastao u 18. stoljeću u istočnoj Europi. Utemeljitelj hasidizma bio je rabin Izrael Baal Šem Tov – u doslovnom značenju »Gospodar Dobrog Imena«, odnosno »Poznavatelj Dobrog [Božjeg] Imena«. Heilman objašnjava kako su njegovi nasljednici, znani kao *baalej šem* (*gospodari, poznavatelji Imena*) bili, prema vjerovanjima, iscjelitelji i čudotvorci, posjedovatelji mističnih kabalističkih znanja koja su im omogućivala da manipuliraju moćnim, ezoteričnim Božjim imenima kako bi liječili ljude, borili se s demonima ili oslobadali ljudsku dušu da bi se ona ujedinila s Bogom. *Magidi* su bili moćni govornici koji su magnetskom snagom privlačili publiku pripovijedanjem priča i parabola te širenjem inspirativnih propovijedi. *Cadik* (Pravednik) posjedovao je kombinaciju kvaliteta *baalej šem* i magida, ako ne i više od toga, zbog čega Hasidi smatraju da je cadik obdaren iznimnim kvalitetama i pravičnim karakterom koje koristi za dobro drugih. Cadiki su vremenom postali važne figure u životu istočnoeuropskih Židova i stekli su brojne sljedbenike. Zamijenivši magide i gospodare imena,

istodobno su postali prijetnja i izazov monopolu koji su držali rabini-učenjaci. Cadik, koji je kasnije postao rebe, ugnijezdio se duhovno i praktično u ovozemaljskom, svakodnevnom životu svojih sljedbenika, no nije to učinio asketizmom nego karizmom i običajima koji su otvorili ezoterične elemente misticizma svim Židovima koji su mu bili odani.

Postupno, hasidi su počeli slijediti određene rebe, a sljedbeništvo se nazivalo po mjestima u kojima su oni stolovali. Nasljeđivanje je postalo organizirano kroz rabinske dinastije u kojima je najčešće sin, član uže obitelji ili istaknuti učenik pojedinog rebea postao vođa dinastije nakon rebeove smrti. Vremenom su rebe, hasidizam i hasidi postigli znatnu ekonomsku, trgovačku, društvenu i političku moć u mjestima gdje su utemeljili svoje zajednice. Hasidski »dvor« (na jidišu, koji je jezik hasidizma, *hoyf*) postao je institucija s posebnim običajima, organizacijom i administrativnim osobljem.

Nakon prvog poglavlja slijedi pet cjelina u kojima Heilman opisuje po jednu od pet analiziranih zajednica. Drugo poglavlje tako posvećuje sekti Munkač, koja potječe iz Munkačeva, grada koji se danas nalazi u jugozapadnoj Ukrajini. Priča o Munkaču priča je koja govori o tome što se događa kad jedini nasljednik abdicira. To je poglavlje narativ što ga duboko potresa Holokaust, cionizam i seljenje europskog židovstva u Ameriku i Izrael. U trećem poglavlju govori se o sekti Boyan i Kopyczynitz koja svoje korijene vuče iz ukrajinske

dinastije Ružin. Obje su se sekte suočile s nedostatkom nasljednika i tijekom dugogodišnjega komplikiranog procesa uspjele su ustoličiti novog rebea. U četvrtom poglavlju opisuje se poljska sekta Bobov koja se zbog obiteljskih svađa raspala na dvije frakcije. Peto poglavlje obraduje sukcesijske sukobe u sekti Satmar koja je danas podijeljena na dva tabora i na dvije geografske lokacije (Williamsburg u Brooklynu i enklava Kiryas Joel sjeverno od grada New Yorka) pod vodstvom braće Aarona i Zalmana Teitelbauma. U šestom se poglavlju autor bavi sektom Chabad Lubavitch koja nema rebea jer su hasidi za života svoga rebea Menachema Mendela Schneersona (1902.–1994.) duboko vjerovali da je na pomolu mesijansko doba te da je njihov rebe sam Mesija te stoga nisu ni razmišljali o nasljedniku. Danas je ta sekta podijeljena na one koji i dalje gorljivo vjeruju da je njihov rebe Mesija i da je i dalje prisutan, u prikrivenom obliku, i na one koji su prihvatali da je rebe mrtav, ali vjeruju da ih i dalje duhovno vodi. Poglavlje o sekti Chabad Lubavitch svojevrsni je sažetak Heilmanove knjige *The Rebbe: The Life and Afterlife of Menachem Mendel Schneerson* iz 2010. godine,

Kroz priče o borbama za tron i nedaćama koje prate iznalazak novog rebea, autor nam donosi opise individualnih sudsibina i kolektivne povijesti pojedine sekte. Heilman zorno oslikava mesijanske nade, pripovijeda o obiteljima koje su ujedinjene i razdvojene, o smrti i uskrsnuću, o nadama koje se rađaju i umiru. On iznosi previranja i

spletke na rabinskim dvorovima i opisuje strukturu i načela po kojima hasidske zajednice funkcioniraju. Pitanje nasljednika i borba za prevlast od osamdesetih godina 20. stoljeća u Brooklynu detaljno je dokumentirana iz hasidskih i ostalih izvora, kao i iz terenskog rada što ga je autor tamo provodio.

U posljednjem dijelu knjige, nazvanom završnim mislima, autor se ukratko osvrće na središnje pouke koje se mogu izvući iz suvremenih hasidskih slučajeva nasljeđivanja. Heilman navodi kako je koncept dinastije uvijek prisiljavao haside da prošlost smatraju ključnim dijelom današnjice. Svaki novi rebe morao se ukorijeniti u dinastijskoj prošlosti i naći način kako istaknuti da upravo on predstavlja kontinuitet dinastijske tradicije. Posebno analizira važnost karizme, sažima osobine rebea, piše o mesijanstvu i disperziranoj karizmi, o izvorima prihoda i institucijama kojima rebe upravlja, o hasidskoj demografiji, ulozi vodstva, hasidizmu kao dijelu ultraortodoksnog judaizma, o konceptu urušavanja svake iduće generacije, o sukobima te o odnosima koje rebe imaju između sebe. Heilman knjigu završava tvrdnjom da hasidi još uvijek vjeruju kako rebe ima moć pokrenuti nebesa i zemlju u njihovo ime, utječući tako na njihovu dobrobit i na kozmički poredak te mu oni stoga ostaju odani.

Napomenula bih da je za razumevanje poruka ove knjige ključno razumjeti traumatičnu promjenu koja se dogodila u hasidskom društvu u 20. stoljeću i koja je promijenila proces na-

sljedivanja i organizacije hasidskih zajednica. Holokaust, koji je tijekom Drugoga svjetskog rata decimirao europsku židovsku zajednicu, uništo je i veliku većinu hasidskih Židova u Europi te je označio povijesni kraj hasidizma kao židovskog iskustva na istočnoeuropejskom tlu. Preživjeli hasidi naselili su se nakon toga rata ponajprije u Sjedinjenim Američkim Državama, Izraelu te, manjim dijelom, u Kanadi, Engleskoj i Belgiji. U Americi su pod vodstvom nekolicine karizmatičnih rebea nastojali što vjernije rekonstruirati život kakav su nekada vodili u Europi. No, u Americi su se u smislu rabinskih dinastija suočili s izazovima kojih u Europi nije bilo. U Europi je jedan rabinski sin bio nasljednik dinastije, a ostali sinovi koji su imali pretenzije i potencijal za okupljanjem hasidskih sljedbenika, našli bi novi teritorij i ondje osnovali novu zajednicu. Kad je, na primjer, rabinski dvor u Sigetu u Rumunjskoj dobio svoega nasljednika, jedan je sin osnovao novu dinastiju u gradu Satu Mare, a drugi je osnovao svoju u Senti, u današnjoj Srbiji. U Americi se rabinske dinastije nisu više umnažale, niti su se hasidi teritorijalno širili. Sve preživjele hasidske

dinastije slile su se u Brooklyn, gdje je konkurenacija i borba za prevlast postala mnogo složenija nego u Europi.

Ova knjiga pruža odličan uvid u internu politiku hasidskog judaizma u suvremenoj Americi. Međutim, ako je ovo prva knjiga o hasidskim zajednicama koju čitatelj uzima u ruke, poželjno bi bilo da se prethodno iz drugih izvora upozna s povijesnim kontekstom koji je otvorio prostor za nastanak, širenje i preživljavanje hasidizma. Potrebno je razumjeti opoziciju hasidizma kao narodnoga, pučkog, pokreta prema elitnim talmudskim školama Litve, kao i reakciju ortodoksnih Židova na *haskalu* (židovsko prosvjetiteljstvo), cionizam i modernizaciju koji su prijetili narušiti njihov tradicionalni način života. Samo razumevajući povijesne okolnosti može se razumjeti svijet hasida u suvremenom New Yorku, koji se bore s najnovijim izazovom u vidu digitalne tehnologije koja prodire kroz nevidljive, porozne zidove hasidskih enklava.

Gabi Abramac
*Steinhardt School of Culture,
Education, and Human Development,
New York University*